

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО НАВЧАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

FEATURES OF CREATION OF PROFESSIONAL-CREATIVE EDUCATIONAL INNOVATIVE ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

УДК 378.1: 001.895

Горбань С.І.,

канд. пед. наук,
завідувач

Іконописної школи імені преподобного
Порфирія Кавсокалівіта
Полтавської місіонерської
духовної семінарії

Обґрунтовується створення професійно і творчо орієнтованого інноваційного середовища у вищому закладі освіти. Охарактеризовано особливості професійно-творчого інноваційного освітнього середовища та значимість готовності педагогів до впровадження інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: професійно-творче навчальне середовище, вищий заклад освіти, інноваційна освіта.

Обосновано создание профессионально и креативно ориентированной инновационной среды в высшем учебном заведении. Дана характеристика особенностей профессионально-творческой инновационной

учебной среды и значимость готовности педагогов к внедрению инновационных технологий обучения.

Ключевые слова: профессионально-творческая учебная среда, высшее учебное заведение, инновационное образование.

The article substantiates the creation of a professionally and creatively oriented innovation environment in a higher education institution and describes the peculiarities of the professional-creative innovation educational environment and the importance of teachers' readiness to implement innovative teaching technologies.

Key words: professional and creative learning environment, higher education institution, innovative education.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Серед чинників, які впливають на ефективність процесу застосування сучасних освітніх технологій, до яких відносяться й інноваційні технології навчання, науковці називають: стан соціально-психологічного клімату в студентському колективі, соціальна важливість професії; рівень професіоналізму педагогічного колективу навчального закладу; наявність науково обґрунтованого, професійно спрямованого плану навчально-виховної роботи; індивідуальні здібності студентів; здатність викладачів до ефективного впровадження сучасних освітніх технологій; дидактична орієнтація на вироблення позитивного мотивованого ставлення студентів до нового [1].

Всі суб'єкти навчально-виховного процесу занурені в навколишнє середовище і відчують сильний вплив не тільки вже сформованих традицій, а й нових взаємин, обставин, проблем і протиріч, пов'язаних з необоротними процесами в суспільстві [2; 6; 12; 22]. З огляду на сказане виникає необхідність створення в навчальному закладі такого середовища, яке було б професійно та креативно орієнтованим, сприяло формуванню, розвитку та вдосконаленню особистості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато відомих учених і педагогів (С. Шацький, А. Макаренко, Л. Виготський, П. Гусєва, А. Карпов, Г. Чередніченко та ін.) відзначали, що на виховання учнів істотно впливає середовище, яке їх оточує. Творче середовище, на думку Т. Амабайл, повинно забезпечувати: час та ресурси; розвиток компетентності; конструктивність зворотного зв'язку, що фокусується на певній роботі чи завданні; заохочення атмосфери експериментування; впровадження змішаних стилів роботи для

групової взаємодії; підтримку внутрішньої мотивації, а не контролю поведінки [17].

Удосконалення традиційного педагогічного процесу, зокрема його модернізація, передбачає диверсифікацію навчальних технологій, що дозволяє активізувати, підвищити ефективність та результативність професійної підготовки [21]. У цьому контексті інноваційну навчальну технологію та сучасні методи викладання, на думку Ю. Бистрової, слід розглядати як загальнодидактичний процес, що полягає у використанні сукупності оригінальних способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на досягнення мети навчання, розвитку особистості та креативно-фахового здобуття знань і компетенцій відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу [3].

Навчальне середовище, як зазначає О. Карпов, не тільки фізичне оточення – це більшою мірою особливий психічний континуум, наділений стимулюючою до творчості атмосферою, що включає систему емотивних чинників. Середовище містить культурні традиції та соціальні взаємозв'язки, способи комунікації та інструменти діяльності, пізнавальні практики та їхні конфігурації [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток та вдосконалення особистості майбутнього фахівця творчої спеціальності потребує створення професійно-творчого інноваційного навчального середовища у вищому закладі освіти та готовності викладачів до реалізації інноваційних технологій навчання. Разом ці взаємопов'язані процеси сприяють ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей та максимально наближають навчальну діяльність до професійної.

Мета статті – обґрунтувати створення професійно і творчо орієнтованого інноваційного середовища у вищому закладі освіти; охарактеризувати особливості професійно-творчого інноваційного освітнього середовища та значимість готовності педагогів до впровадження інноваційних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Згідно з визначеннями, запропонованими В. Биковим та В. Кременем, навчальне середовище – це штучно і цілеспрямовано побудований у навчальному закладі оточуючий учня простір (що не включає самого учня), в якому здійснюється навчально-виховний процес і створені необхідні й достатні для його учасників умови щодо ефективного і безпечного досягнення цілей навчання і виховання [18].

Ключовим поняттям інноваційної освіти є поняття «професіоналізм», під яким розуміють: певний рівень майстерності розв'язання професійних завдань; творчість, пошук ефективних рішень; високий інтелектуально-особистісний рівень розвитку; наявність ключових кваліфікацій і компетенцій [11]. Реалізація інноваційного навчання у вищій школі неможлива без упровадження в процес професійної підготовки інноваційних технологій.

Завдання викладача – створити умови, за яких майбутні фахівці самостійно й охоче діють для досягнення поставлених цілей, здобувають необхідні знання з різних джерел, паралельно розвиваючи дослідницьку та комунікативну компетентність. Навчання в закладі вищої освіти є періодом професійного самовизначення та становлення студентів через розвиток їхньої готовності до виконання сучасних професійних завдань. Виявлення можливостей інноваційних технологій навчання та нових способів упровадження їх у навчальний процес дозволяє здійснювати комплексне оновлення процесу професійної підготовки.

Погоджуючись з думкою М. Козяр [15], вважаємо, що інноваційний підхід в освіті визначається через здатність проектувати і моделювати необхідний у вищій школі навчальний процес із використанням різних освітніх технологій. Інноваційне навчання найчастіше протиставляється підтримуючому, традиційному навчанню. Але, на думку сучасних дослідників, традиції та інновації можуть взаємодіяти без конфлікту, у формі симбіозу або синтезу. «Традиції можуть виступати не гальмом, а основою, фільтром, трампліном новацій. Ціннісні та технологічні якості традиції, переходячи в інновації, зберігають важливу для культури спадкоємність» [13, с. 29]. Усі елементи традиційного навчання мають місце в інноваційному, питання полягає лише у визначенні співвідношення репродуктивного і продуктивного, діяльнісного і творчого.

Отже, інноваційний підхід у професійній підготовці студентів визначається через здатність викладача проектувати і моделювати навчальний

процес з використанням різних навчальних технологій; завдання викладача полягає у виборі оптимальних форм, методів та засобів навчання, що будуть відповідати визначеній педагогічній меті та завданням. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця з використанням інноваційних технологій передбачає створення у вищому навчальному закладі професійно-творчого інноваційного середовища, яке б:

- формувало мотиви розвитку необхідних знань та умінь майбутнього фахівця, сприяло максимальному розвитку закладеного в конкретній особистості творчого потенціалу, стимулювало потребу в самопізнанні, творчому саморозвитку, формувало об'єктивну самооцінку;

- реалізувало творчу співпрацю викладача (майстра) та студентів, в якій першому відведена роль ідеалу у творчій діяльності [22]; взаємодію студентів у невеликих групах, що об'єднуються для розв'язання загального завдання і спільними зусиллями досягають результату;

- сприяло професійній підготовці шляхом упровадження інноваційних форм (проблемна лекція, лекція з паузою, лекція-екскурсія, семінар-дискусія, семінар-дослідження, вебінари, майстер-класи, навчальні екскурсії тощо) і методів навчання (програмоване навчання, кейс-метод, метод проєктів, метод портфоліо та ін.);

- забезпечувало взаємозв'язок різних форм навчання: аудиторних та позааудиторних (екскурсій, навчальних практик, творчих експедицій, робот в архівах та творчих майстернях і т.п.).

Серед чинників ефективного застосування інноваційних технологій у професійну підготовку майбутніх фахівців науковці називають здатність та готовність викладачів до їх ефективного впровадження, рівень професіоналізму викладачів, усвідомлення ними практичного значення різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні [19].

Важливою умовою створення професійно-творчого навчального інноваційного середовища у вищому закладі освіти є готовність викладачів до реалізації інноваційних технологій навчання. Серед таких технологій для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців найбільш доцільно використовувати як інновації-модернізації (технології програмованого навчання), так й інновації-трансформації (технології проблемного, ситуаційного навчання, проєктні, інформаційно-комунікаційні технології, технологію портфоліо) [14].

Кожна з означених технологій має свої особливості щодо мети та змісту навчання (змістова частина), методів, форм та засобів реалізації (процесуальна частина), тому їх упровадження в професійну підготовку майбутніх фахівців потребує переосмислення ролі й функцій викладача.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це «особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії» [8, с. 277].

Отже, ефективність упровадження інноваційних технологій навчання значною мірою залежить від того, як і яким чином взаємодіють усі учасники процесу навчання, від професіоналізму викладача, його інноваційного потенціалу.

Погоджуючись із думкою І. Дичківської [8], Л. Козак [15], вважаємо, що ключовим моментом реалізації інноваційних технологій навчання під час підготовки майбутніх фахівців є переорієнтація діяльності викладача з інформаційної, коли він є транслятором знань, організатором навчально-пізнавальної діяльності студентів, на продуктивну: ініціює творчий пошук майбутніх художників; усвідомлює практичну значущість різних педагогічних інновацій; здатний проектувати і моделювати навчальний процес із використанням різних навчальних технологій, знаходячи баланс між класичними (традиційними) та інноваційними підходами, знаходячи оптимальні форми, методи та засоби навчання, що будуть відповідати встановленій педагогічній меті та завданням.

Інноваційна педагогічна діяльність викладача вищої школи «відповідає структурі педагогічної діяльності, яка включає такі компоненти: гностичний, проєктивний, конструктивний, організаторський, комунікативний. Відповідно до цих компонентів викладач вищого навчального закладу має оволодіти відповідними вміннями: гностичними (отримувати нові знання з різних джерел; аналізувати педагогічні ситуації, здійснювати пошукову, евристичну діяльність); проєктувальними (здійснювати перспективне планування; передбачати можливі результати розв'язання системи педагогічних завдань; проєктувати зміст навчального курсу, власну педагогічну діяльність, навчальний процес); конструктивними (відбирати та структурувати інформацію, вибирати форми організації, методи й засоби навчання, здійснювати контроль за навчальною діяльністю студентів); організаторськими (організувати аудиторну та самостійну роботу студентів з урахуванням усіх чинників, керувати психо-емоційним станом студентів на навчальних заняттях, діагностувати пізнавальні можливості й результати пізнання, здійснювати корекцію навчальної діяльності на основі реалізації принципу індивідуалізації); комунікативними (будувати взаємодію, відносини між викладачами та студентами для ефективної організації навчального процесу та досягнення позитивних результатів, установлювати доброзичливі стосунки, мотивувати учасників педагогічного про-

цесу до майбутньої професійної діяльності тощо)» [20, с. 194–195].

Як зазначає І. Дичківська, «показниками, які характеризують готовність викладача до впровадження педагогічних інновацій, є такі: усвідомлення ним потреби використання педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці; інформованість про новітні педагогічні технології, знання інноваційних методик; зорієнтованість на створення власних творчих завдань, налаштованість на експериментальну діяльність; готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності; володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій» [8, с. 280].

Інноваційний потенціал викладача характеризується здатністю генерувати нові ідеї, що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; уміннями проєктувати і моделювати свої ідеї на практиці; низкою особистісних характеристик: високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; новизною, оригінальністю проведення занять, дослідницькою спрямованістю, високою результативністю [9].

Висновки. Отже, погоджуючись з думкою В. Делії [7], П. Єфімова [10], О. Карпова [12], під професійно-творчим інноваційним навчальним середовищем розуміємо духовно та професійно зорієнтовану педагогічну систему, яка через поєднання елементів традиційного й інноваційного навчання сприяє формуванню, розвитку та вдосконаленню особистості студентів, максимально наближає навчальну діяльність до професійної, формує суб'єктну позицію майбутнього фахівця.

Спираючись на доробки вчених [4; 5; 8; 15; 19], під готовністю викладача до реалізації інноваційних технологій навчання розуміємо особливий особистісний стан, який передбачає наявність у викладача мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій, зацікавленість в їх використанні, обізнаність викладача із сутністю інноваційних педагогічних технологій, володіння технологічним інструментарієм і можливість його використання в практичній діяльності.

Таким чином, створення професійно-творчого навчального інноваційного середовища у вищому закладі освіти та готовність викладачів до реалізації інноваційних технологій навчання мають забезпечити ефективне формування професійної компетентності майбутніх фахівців творчих спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: основы педагогики творчества. Казань: Казанский университет, 1988. 238 с.

2. Белоусов М.Р. Педагогические основы профессионального образования в области традиционного искусства Палеха: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08; науч. руководитель В.Ф. Максимович; Ин-т художественного образования. Москва, 2007. 20 с.
3. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. Право та інноваційне суспільство. 2015. № 1 (4). С. 27–33.
4. Білик В.В. Формування проектувальної компетентності у майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; науч. керівник В.І. Шахов; Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2015. 217 с.
5. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / за ред. В.Г Кременя; авт. кол. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2004. 384 с.
6. Гусева П.В. Формирование мастерства будущих художников палехской иконописи в высшей профессиональной школе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08; науч. руководитель В.Ф. Максимович; Высшая школа народных искусств. Санкт-Петербург, 2012. 183 с.
7. Делия В.П. Формирование и развитие инновационной образовательной среды гуманитарного вуза: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08; Рос. гос. социал. ун-т. Москва, 2007. 46 с.
8. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. Серія «Альма-матер». 352 с.
9. Дубасенюк О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: зб. наук.-метод пр. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 3–14.
10. Ефимов П.П. Сущность инновационной образовательной среды вуза. Молодой ученый. 2014. № 7 (66). С. 502–506.
11. Іваницький О.І. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутнього вчителя фізики до впровадження інноваційних технологій навчання: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 2004. 492 с.
12. Карпов А.О. Современный университет: среда, партнерства, инновации. URL: <http://www.ebiblioteka.ru/browse/doc/42387064> (дата звернення: 14.06.2015).
13. Канунникова Т.А. Взаимосвязь инновационных процессов в искусстве и художественной педагогике. Педагогика: традиции и инновации: материалы IV Междунар. науч. конф., (г. Челябинск, 20–23 декабря 2013 г.); ООО «Молодой ученый». Челябинск: Два комсомольца, 2013. С. 28–31.
14. Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели. Анализ зарубежного опыта. Москва: Наука, 1997. 223 с.
15. Козак Л.В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. Освітологічний дискурс. 2014. № 1 (5). С. 95–106.
16. Козяр М.М. Інноваційні технології навчання в діяльності ВНЗ. Проблеми та перспективи формування нац. гуманітар.-техн. еліти: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ», 2014. Вип. 38/39. С. 142–151.
17. Креативное мышление в бизнесе / Амабайл Тереза М., Друкер Питер Ф., У Чан Ким и др.; пер. с англ. Н. Скворцовой; ред. Р. Пискотина. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2006. Серия «Классика Harvard Business Review». 227 с.
18. Кремень В.Г. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2013. № 3. С. 3–16.
19. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. Москва: Высшая школа, 1989. 167 с.
20. Пехота О.М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб.; ред. І.А. Зязюн. Київ: А.С.К., 2003. 240 с.
21. Саух П.Ю. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 443 с.
22. Чередніченко Г.А. Створення творчого навчально-виховного середовища у вищих навчальних закладах. Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Ялта, 22–23 верес. 2009 р.): зб. ст.; РВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». Ялта: РВВ КГУ, 2009. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe? (дата доступу: 24.09.2015).